

J.V. Foix en la via d'una literatura total

per Joaquim Sala-Sanahuja

L'obra de J.V. Foix ha trobat entre nosaltres una acollida semblant a la que va rebre entre els portuguesos la del gran poeta Fernando Pessoa: llevat d'aquests darrers anys, Foix publicà sempre les seves obres en edicions absolutament minoritàries, gairebé de bibliòfil, i el seu nom, em sembla, comptava molt poc en el panorama literari català fins a mitjans de la dècada passada. I no ha estat fins fa ben poc que els seus articles i textos de caire polític, publicats a tot de revistes i diaris d'abans de la guerra -"Monitor", "La Publicitat", "Revista de Catalunya", "L'Amic de les Arts", etc.- han pogut aparèixer aplegats en un sol volum. Perquè, al capdavant, ben pocs havien considerat Foix com un poeta, sinó, segons paraules de Carles Riba que el mateix Foix es complaia a citar, com "una altra cosa".

Foix, en efecte, era una altra cosa, una estranya simbiosi, un aliatge de matèries dissemblants que, en el context de la cultura catalana, apareixia com a quimèric. El seu avantguardisme, fidel a l'avantguardisme pròpiament històric, i lligat als corrents europeus de les dues primeres dècades del nostre segle, per bé que empeltat també d'autors clàssics i sobretot de literatura medieval segons unes lleis que ara no ens lleu d'esbrinar, el feia estrany enmig d'un país obsedit per assolir una cultura normal, per unes normes culturals orques-trades en forma de política a partir del mandat de Prat de la Riba i inspirades sobretot per Eugeni d'Ors. Val a dir, però, que aquella política cultural, la primera i última política cultural que ha conegut Catalunya, posseïa una orientació profundament conservadora. El noucentisme de d'Ors, més exaltat pel que fa a les formulacions ideològiques -tal com apareixen a determinats capítols (redactats per Eugeni d'Ors) de *La Nacionalitat Catalana*-, encara que no

J.V. Foix, l'any 1919.

gaire dissemblants a les tesis feixistes que més tard seguí el filòsof en la seva "etapa espanyola", va impulsar uns models, unes normes, un ordre, que eren el negatiu absolut d'allò que les avantguardes propugnaven a Europa al mateix moment: els vertigens maquinístics del futurisme, la destrucció de tots els valors per part de DADA, la supra-realitat i les vies de l'irracional dels surrealistes...

I no és pas que Foix negués aquelles normes, aquells models, ans ben a l'inrevés: els articles del poeta en aquells anys vint i trenta, així com els fragments de diari anteriors fan palesa, de vegades de forma molt vehement, l'ambició constant de l'autor per contribuir

a normalitzar la llengua i la literatura, integrant-les en una realitat europea (en el sentit que aquest mot tenia també per als noucentistes), bo i servint-se de la nostra Tradició (els clàssics medievals), i tot això en nom d'un esperit patriòtic al qual dedicà moltes pàgines d'una prosa meravellosa. La qual cosa suscità, al meu parer, un conflicte a l'interior de la seva pròpia obra, conflicte que Foix va resoldre a la seva manera, amb un curiós compromís que la seva teoria sobre el Vell i el Nou només fa que sintetitzar.

Els poetes surrealistes -Éluard, Breton, Crevel...- cercaven una subversió total mitjançant la poesia, comptant amb un llenguatge calcat des del món dels somnis, capaç de subvertir tots els ordres establerts o acceptats. I Foix mateix comparteix clarament aquesta concepció de l'escriptura poètica, tal com mostra un llibre de Mercè Tricàs, *J.V. Foix i el surrealisme*, publicat fa pocs mesos. Els surrealistes cerquen la revolució integral, profunda, la subversió de tots els valors i de tots els ordres en nom d'una llibertat que obrirà a la ment uns mons nous i meravellosos. En l'aspecte ideològic, els surrealistes s'oposen radicalment, com és lògic, a l'ordre cultural que, inspirat en les tesis de Maurras i d'Action Française sobre les cultures nacionals i patriòtiques basades en la preeminència i el domini d'unes nacions damunt les altres, imposen en les dues primeres dècades del segle els ideòlegs de moltes nacions. Així, mentre que a França les tendències maurrasianes, ultraconservadores en l'aspecte polític, i paganes o neopaganes pel que fa a la religió i fins i tot a l'estètica, prenen posicions directament polítiques i es constitueixen en partit parlamentari (Action Française), a Itàlia contribueixen a l'entronització del feixisme, a Portugal es manifesten a través dels moviments de renovament

negre

Passeig de la Plaça Major, 38
Telèfon: 726.56.38 SABADELL

Dolceria
Corrent
Avda. Barberà, 6 - Tel. 710 36 90
SABADELL

nacional, moviments que en l'aspecte literari configuren la Renascença Portuguesa, dirigida per Teixeira de Pascoas, pare sublim, en els primers anys, de Fernando Pessoa, i a Catalunya, finalment, troben un gran ressò en les idees d'Eugeni d'Ors i, per via de conseqüència, en el noucentisme, projecte cultural endegat, com és prou sabut, per Prat de la Riba, assessorat i dirigit gairebé pel mateix d'Ors. Una lectura conjunta del *Glosari* i de *La Nacionalitat Catalana* és extraordinàriament reveladora en aquest sentit.

Sigui com sigui però, el cas és que, en l'obra de Foix, copsada globalment, és a dir, considerant els primers llibres, *Gertrudis* i *KRTU*, però també *Sol i de dol*, per exemple, i sobretot els articles periodístics i els assaigs, va apareixent-hi nítidament una ambivalència que més endavant la caracteritzarà davant els seus homòlegs estrangers: hi ha, és veritat, una pràctica literària que segueix els predicats surrealistes, la mateixa voluntat subversiva pel que fa a l'escriptura i també a l'estètica en general.

J.V. FOIX,
a la dècada
dels anys 60.

Però alhora el Foix d'aquells anys -ni tampoc el de després- no podia desinteressar-se de la reconstrucció de la nació catalana, reconstrucció que seguí els camins que havia marcat el tándem Prat-d'Ors i que la majoria d'autors literaris adoptà per a la pròpia obra. En un país on gairebé tot era per

fer, recloure's en un mateix semblava insatisfactori, egoista, fins i tot anti-patriòtic. El problema era complex; Folguera i Salvat-Papasseit, els dos altres avantguardistes més rellevants d'aquells primers anys, també hi van topar, i això explica en aquests dos autors les vacil·lacions entre les formes més populars. Els apunts de Foix recollits a *Catalans de 1918*, contribueixen a il·luminar aquest dilema, que era, em permeto de recalcar-ho, el dilema obligat de qualsevol innovador a Catalunya o a qualsevol altre país en plena reconstrucció (Txecoslovàquia, Portugal, etc.).

En circumstàncies molt semblants, Fernando Pessoa havia resolt el problema realitzant una obra múltiple i diversa, creant els cèlebres heterònims: el clàssic Ricardo Reis, l'avantguardista Álvaro de Campos, el virgilià Alberto Caeiro o el mateix Pessoa ortònim. Creant, al capdavant, *tota* una literatura. Foix, en canvi, adopta un original compromís, menys ambiciós potser, però no pas menys arriscat: el d'un *aliatge* del Nou i el Vell, de la innovació més radical i la tradició clàssica i medieval. Aquest aliatge va trobar formulacions, percentatges diferents als diversos llibres del poeta.

I aquest és el punt més original en l'obra de Foix: és un aliatge que la avançar en distintes direccions, que la projecta en àmbits de contrast i la confronta a tota una època: és gairebé una literatura *total*. I els textos periodístics i els assaigs polítics, esbalaïdorament pròxims als de Pessoa -exhumats no fa gaires anys-, vénen a recolzar l'existència rotunda d'aquesta literatura, situant-la, enclavant-la, ancorant-la en l'època adversa que els tocà de viure i traint-ne al capdavant virtuts i contradiccions.

J.V. Foix al Port de la Selva.